

УДК 94(477.87)"1914/1919"

UDC

DOI: 10.17223/18572685/44/13

ТЕМАТИКА «ВІЙНИ І МИРУ» В ЛИСТУВАННІ ТА ДІЛОВІЙ ДОКУМЕНТАЦІЇ ВАСИЛІАН УГОРСЬКОЇ РУСИ (1914–1918)

В.В. Кічера

Ужгородський національний університет
Україна, 88000, м. Ужгород, пл. Народна, 3
E-mail: vkichera@ukr.net

Авторське резюме

Чернецтво чину св. Василя Великого (ЧСВВ) за даними листування і протоколів засідань, незважаючи на досить значну інституційну замкнутість, в часи Першої світової війни намагалося приймати участь у суспільному житті. При цьому не завжди з власної волі монахи долучалися до вирішення військових проблем (надавали приміщення під госпіталь та інші військові потреби, приймали участь у державних військових кредитах, обговорювали руйнування і фінансові втрати у війні). З іншого боку існує цілий ряд документів, котрі регулювали повсякденне релігійне життя монастирів і Мукачівської греко-католицької єпархії – звільнення від постів, дарування, вирішення дисциплінарних проблем тощо.

Ключові слова: василіани, ЧсВВ, Перша світова війна, листування, греко-католицька церква.

ТЕМАТИКА «ВОЙНЫ И МИРА» В ПЕРЕПИСКЕ И ДЕЛОВОЙ ДОКУМЕНТАЦИИ ВАСИЛИАН УГОРСКОЙ РУСИ (1914–1918)

В.В. Кичера

Ужгородский национальный университет
Украина, 88000, г. Ужгород, пл. Народная, 3
E-mail: vkichera@ukr.net

Авторское резюме

Монашество ордена св. Василия Великого, по данным переписки и протоколов заседаний, несмотря на довольно значительную институ-

циональную замкнутость, во времена Первой мировой войны пытались принимать участие в общественной жизни. При этом не всегда по своей воле монахи участвовали в решении военных проблем (предоставляли помещения под госпиталь и другие военные нужды, принимали участие в государственных военных кредитах, обсуждали разрушения и финансовые потери в войне). Существует целый ряд документов, которые регулировали повседневную религиозную жизнь монастырей и Мукачевской греко-католической епархии – освобождение от постов, решения дисциплинарных проблем и т. п.

Ключевые слова: василиане, монашеский орден, Первая мировая война, переписка, Греко-католическая церковь.

THE THEME "WAR AND PEACE" IN THE CORRESPONDENCE AND BUSINESS DOCUMENTS OF THE BASILIANS IN HUNGARIAN RUS' (1914-1918)

V.V. Kichera

Uzhgorod National University
3 Narodna Square, Uzhgorod, 88000, Ukraine
E-mail: vkichera@ukr.net

Abstract

According to the correspondence and protocols of the OSBM, during WWI the Basilians sought to participate in public life despite the significant institutional isolation. Although not always their own choice the monks participated in decisions of military questions, provided space for hospital and other military needs, participated in the military governmental loans and discussed the destruction and financial losses in the war). On the other hand there are many documents which regulated the religious life of the Mukachevo Greek Catholic Diocese and monasteries - exemption from the fasts, resolutions of disciplinary problems and more.

Keywords: Basilian, OSBM, WWI, Correspondence, Greek Catholic Church.

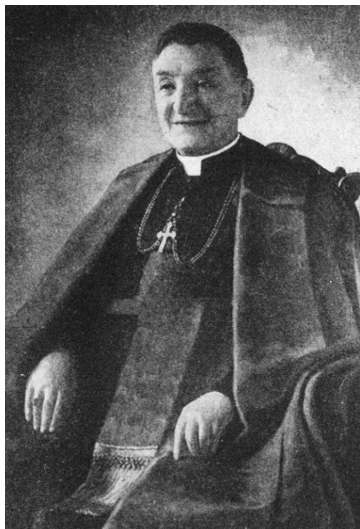
У 1733 р. на теренах Угорської Русі виникає провінція монахів чину святого Василя Великого (ЧсВВ). Ченці на капітулах (соборах) обирали собі керівника (протоігумена), а місцеві ігумени (насто-

ятелі) монастирів спільно вирішили підпорядковуватися мукачівському ігуменові, котрий одночасно був і єпископом мукачівським (фото 1). Це був пік розвитку василіанських обителей. Незважаючи на церковнослов'янську традицію і східний обряд, наприкінці XIX – початку XX ст. ЧсВВ був ледь не повністю мадяризований. Це викликало проблеми для ордену із покликаннями серед місцевого населення. Додавалися ще й виклики модернізму. Про модернізм і виклики для католицької церкви на сході Європи детальніше висвітлено у Ліліани Гентош, котра подає загальні проблеми, що виникали між папами і модерними течіями тогочасного суспільства (Гентош 2006: 122–150). Необхідність ефективної реформи, в напрямку відкритості ЧсВВ для суспільства, залишалася вкрай актуальною. Проте розпочалася Перша світова війна.

Тема церкви в добу Першої світової війни неодноразово порушувалася на сторінках міжнародного історичного журналу «Русин». Про русинів в добу Першої світової війни подає Сергій Суляк. Цікаво, що автор подає детальний екскурс в передісторію війни, наголошуючи, що русинський рух в значній мірі підтримувало духовенство – зокрема Касіан Богатирець та інші, вказується на репресії австрійської влади щодо православного релігійного руху в тому числі й в рамках Мараморош-Сиготських процесів (Суляк 2006: 46–47). Хоч нарис стосувався загального становища русинів, репресій проти них і табори ув'язнення Талергоф і Терезин, в статті зустрічаємо і становище православної церкви в добу війни.

Про благодійну діяльність духовенства у часи Першої світової війни на основі «Кишиневских епархиальных ведомостей» пише В'ячеслав Содоль із Придністровського державного університету. Зокрема детально описано організацію в межах єпархії допомоги вірників, котрі мали займатися збором одягу і пожертв для бідних, опікуватися хворими і пораненими, організовуючи «Духовные отряды» тощо (Содоль 2014: 34). Так, Юрій Данилець в одному з останніх номерів журналу «Русин» подає відомості про православну освіту на Закарпатті, охоплюючи період 1910–1938 рр., проте саме про освіту в часи війни тут інформації небагато, зокрема говориться про школи при монастирях на початку війни, при яких навчали в тому числі і богослов'я (Данилець 2016: 147).

Щодо греко-католицької церкви в добу Першої світової війни, то досить розлогий нарис мають Андрій Заярнюк та Василь Расевич. На думку авторів, греко-католицька церква виступала в чотирьох площинах: 1) як релігійна організація, що забезпечує своїм вірним доступ до трансцендентної правди і є в їхніх очах єдиним шляхом до спасіння; 2) як ієрархічно збудований соціальний інститут, інтегрований удержаву

Антоній Пап, єпископ
Мукачівський (1912–1924).

Йоаким Хома, протоігумен ЧсВВ
(1906–1931).

та суспільство і задіяний у найважливіших політичних та соціальних процесах; 3) як окремий культурний феномен, що тісно пов'язаний з ідентичністю українського населення Галичини, а через це фігурує в усіх політичних комбінаціях, у яких розігрувалася українська карта; 4) нарешті, греко-католицьке духовенство виступало як окрема соціальна група, що мала першорядне значення для українського галицького суспільства, – група, з якою була тісно пов'язана доля української галицької інтелігенції та середнього класу і яка й далі перебувала в безпосередньому контакті з селянськими масами, справляючи на них сильний вплив (Заярнюк, Расевич). Безумовно, такий концепт частково можна застосувати до церкви в Угорській Русі, хоча виключення становить хіба третій пункт, адже Угорська Русь залишалася поліетнічною, де проживали русини, угорці, румуни та інші національності, і церква виступала для них усіх об'єднуючим чинником, незважаючи на національні переконання. Але у випадку із ЧсВВ, то в часи війни монахи частково стояли на позиціях угорського патріотизму, приймаючи участь у військових позиках, надаючи приміщення військовим тощо, про що йтиметься нижче. В статті, окрім того, говорилося про переслідування, репресії проти митрополита Андрея Шептицького, арешти духовенства і заслання тощо (Заярнюк, Расевич).

Що стосується уданому випадку монахів василіан греко-католицької церкви на теренах Угорської Русі монархії Габсбургів, то на відміну від

православних, котрих переслідувала австро-угорська адміністрація, василіани займали подеколи і лояльну позицію до воюючої сторони – Австро-Угорщини. Владикою був Антоній Пап, котрий, незважаючи на своє угорське походження, намагався протистояти мадяризації, проте це не завжди давало успіх. У цей час керівником ордену ЧсВВ був Йоаким Хома (фото 2), котрий був обраний прортоігуменом на засіданні генеральної капітули, яка відбувалась 6 червня 1906 р. в Маріяповчі. Народився 6 березня 1870 р. в Тирнаві, у сім'ї столяра (Хома 1907: 46). Після свого приходу до керівництва ЧсВВ Йоаким Хома взявся активно відновлювати орден. Але на його керівництво випадали і важкі часи для ЧсВВ в Угорщині так як розпочалася Перша світова війна.

Аналізуючи документи і переписку ченців під час війни, не можна не помітити в ній елементи військових тем. Тут треба наголосити, що безумовно монахи не вирішували питання оголошення війни чи підписання миру, проте в умовах війни діяльність монастирів ЧсВВ змінюється – це помітно по листуванні та протоколах засідань. Також необхідно підкреслити, що більшість листування і переписки міститься в Державному архіві Закарпатської області у фонді 64 «Монастирь ордена василиан г. Мукачево». Звичайно, що більшість питань у епістоляріях та діловодних документах стосувалися внутрішньомонастирських поточних справ по господарству, дисципліні, дотримання постів та інших важливих тем.

Перед війною зустрічаємо лист-розпорядження протоігумена Йоакима Хоми від 6 лютого 1913 р., де вказується, що керівники монастирів не подають договори на затвердження голові ордену, а тому надалі усі договори необхідно узгоджувати з керівництвом Чину (ДАЗОе: 5). Тобто йшла мова про певні дисциплінарні моменти, коли монахи на місцях дозволяли собі вирішувати фінансові питання без згоди з керівництвом, що заборонено правилами (Кічера 2014: 148–169). Вже напередодні війни катастрофічно не вистачало монахів. У одному з прохальних листів від 29 червня 1914 р. ужгородського настоятеля Атаназія Максима до протоігумена Йоакима Хоми перший просить чотиритижневу відпустку для ієромонаха ЧсВВ Теофана Скиби, котрий через виснаження і важку працю не здатний ефективно виконувати свою роботу (ДАЗОб: 4). Тобто напередодні війни монастирі жили цілком звичним життям, а тематика питань, що вирішувалися у листах, була пов'язана із вирішенням внутрішньомонастирських поточних справ.

Досить позитивно можна охарактеризувати допомогу монахів Ужгородського монастиря в особі ігумена Атаназія Максима в організації госпіталю для поранених військових в межах Ужгородського монастиря, про що довідуємося із листа секретаря Червоного Хреста Тиводара Гуловича від 12 серпня 1914 р. (ДАЗОа: 4). В листі представники Червоного Хреста дякують голові ордену василіан за підтримку добрих

справ. Безумовно допомога потребуючим і зокрема хворим є однією із важливих євангелічних завдань церкви, незважаючи на те, хто був серед поранених, тобто хворих. Атому опіка над хворими і пораненими можна віднести до важливої функції монастирів в непрості часи війни.

Але з початком війни у листуванні монахів переважає саме військова тематика. Очевидно, що монахи, хотіли вони цього чи ні, були втягнуті у вирішення певних військових питань. Найперше не проста ситуація складається для Маріяповчанського монастиря, ігумен якого у листі від 17 серпня 1914 р. на ім'я голови ордена Йоакима Хоми, погоджується з пропозицією Ужгородського монастиря василіан, ігуменом якого був Атаназій Максим, за якою до початку навчального року, зважаючи на військовий стан варто припинити господарство і навчання, перевівши монастир у більш прийнятне і безпечне місце (ДАЗОа: 7).

Проте проблеми з Маріяповчанським монастирем пов'язані переважно з об'єктивними причинами і просуванням лінії фронту. Але монахи й самі приймали участь у військових заходах чи радше були втягнуті у їх вирішення. Так, 23 вересня 1914 р. мер міста Мукачева просить у протоігумена (керівника усіх монастирів в Угорщині) повідомити про наявність вільних кімнат Мукачівського монастиря для надання з цього приводу інформації військовим. Причому наголошувалося головою міста Мукачева, щоби монахи дали інформацію про розміри приміщень, котрі, як можна припустити, мали би використовуватися військовими (ДАЗОа: 14). Безумовно, лист керівництва міста до протоігумена не означає, що монахи самі запропонували свою допомогу, але змушені були давати відповідь, таким чином приймаючи участь у вирішенні військових справ у місті.

Очевидно що чин був втягнутий у вирішення певних військових питань й у сфері фінансів. Наприклад, у листі від 13 листопада 1914 р. протоігумен Йоаким Хома звертається до ігумена Маріяповчанського монастиря про необхідність запису останнього на військову позику. Загалом за цей час існує кілька листів з банківськими установами про військову позичку. У наведеному листі можна помітити і ноти патріотизму, так як заклик до монахів у перекладі з угорської звучав так: «Наша дорога Угорська Батьківщина потребує матеріальну допомогу, щоб у Великій війні, яка ведеться за наші кровні інтереси, забезпечили потреби армії» (ДАЗОа: 21).

13 листопада 1914 р. на ім'я голови ордену надійшла відповідна пропозиція від «Загального банку», і в той же день протоігумен подав відповідне розпорядження, процитоване вище (ДАЗОа: 18). Більше того, наприкінці листа він подає інформацію про запис на військову позику Мукачівським монастирем, який він очолював. Фактично держава запровадила військові позики під державні гарантії, а керівник ордену

інформував монастирі про можливу участь у фінансовій підтримці держави.

Тут необхідно підкреслити одразу кілька моментів: по-перше, помітний неприхований угорський патріотизм Йоакима Хоми; по-друге, протоігумен фактично закликає до участі у фінансовій підтримці держави, що перебуває в стані війни; по-третє, сам протоігумен своїм прикладом показує, що він уже записав свій Мукачівський монастир на позику в сумі по мірі можливостей. Та заради справедливості треба підкреслити, що такий лист голови одена не містив примусові зобов'язання монастирів приймати участь у військових позиках для держави. За своїм призначенням епістолярії, листи не мають розпорядчої сили. Більше того, частково ці кроки угорського протоігумена можна зрозуміти з позицій сили, так як австро-угорські війська перебували в цей час на території Угорської Русі. Але неприхований угорський патріотизм, підтверджує загальну кризу моралі тогочасного суспільства пов'язану з патріотичними переконаннями, а тому модерністські ідеї проникають і в середовище монахів ЧСВВ. Навряд чи можна виправдовувати спільноту, котра існує на основі братської любові, в фінансовій участі на воєнні потреби, котрі теоретично, в перспективі, могли закінчуватися братовбивством.

Окрім участі керівника ордену Йоакима Хоми в особі Мукачівського монастиря у військових зайомах, допомоги пораненим та наданням інформації міській владі інформації про приміщення для військових, існує ціла справа про скарги протоігумена в адрес держави про зловживання військовими. Про це засвідчує і вирішення цієї справи про порушення з боку військових на рівні єпископа Антонія Папа, котрий у листі на ім'я голови ордену від 21 грудня 1914 р. відсилає прохання подати інформацію про ті військові структури, котрі поводитися образливо по відношенню до монахів при обшукові, звинувачуючи їх в «руській зраді», щоби подати справу до відповідного міністерства (ДАЗOf: 6). З цього зрозуміло, що єпископ, навіть в часи воєнного стану намагався захищати своїх підлеглих ченців, над якими мав релігійний нагляд в єпархії, інформуючи про порушення вищі державні органи влади.

Але поряд із цим існують і цілком звичні листи, котрі стосуються поточних релігійних чи дисциплінарних справ. Так, 11 січня 1917 р. єпископ просить протоігумена Йоакима Хому, щоби ієромонах Пал Бігарі 6 тижнів служив у Хусті, так як не має кому проводити служби серед світського духовенства (ДАЗОс: 1). Але вже 27 березня 1917 р. той таки єпископ Антоній Папп скаржитья протоігумену, що Пал Бігарі забрав з церковної каси гроші незважаючи на платню і щоденні пожертви в 5 австрійських крон (ДАЗОс: 9). Тобто вирішувалися цілком внутрішньоцерковні релігійно-дисциплінарні питання.

Так, в виписці з протоколу від 13 лютого 1917 р. йдеться про дарування грошей монахам від Дубінські Михайла та його дружини в декілька монастирів – Маріяповч, Ужгород, Мукачево, Малий Березний – по 220 австрійських крон (ДАЗОс: 5–6).

Іншими листами владики звільняють монахів від постів. Так, листом від 28 січня 1918 р. єпископ Гайдудорога Іштван звільняє від посту ченців Маріяповчанського монастиря (ДАЗОс: 3); тоді ж і владику Мукачівської єпархії Антоній дозволяє вживати непісну їжу для Мукачівського, Ужгородського, Імстичівського та Боронявського монастирів (ДАЗОс: 4).

Ще одним поширеним діловим документом були протоколи засідання капітул (соборів) ЧсВВ. Так протокол від 1916 р. мав таку назву: «Протокол відвідувань голови Василіанського ордену греко-католицьких монастирів королівської Угорщини». Але відвідування монастиря в Маріяповчі відбулося 3–4 травня 1917 р. тобто пізніше ніж в заголовку. Цікаво, що лише в Маріяповчанському монастирі на 6 монахів припадало 44 особи обслуговуючого персоналу (наприклад візник, муляр, мельник, тютюнник, дзвонар, кухарка, прибиральниця тощо), що зважаючи на період війни і кризу немало, а загалом Маріяповчанський монастир залишався найбагатшим. У монастирі із 44 осіб допоміжного персоналу на монахів працювали 10 полонених, які окремо забезпечувалися кухаркою (ДАЗОа: 21). У Мукачівському монастирі, згідно протоколів, відвідань нараховувалося 18 осіб обслуговуючого персоналу (ДАЗОа: 27). Згідно протоколу, василіани провінції обговорювали питання боргів обителів, їх активи тощо. Загалом подано переписи здійснені по усіх монастирях, зокрема, описано обителі в Буковці, Красноброді (обидва сучасна Словаччина), останній перебував на лінії вогню, Мукачівський, Ужгородський, Малоберезнянський, Імстичівський, Боронявський, Біксадський (Румунія) та Маріяповчанський (Угорщина) (ДАЗОа: 21). За протоколом найгірша ситуація була з Краснобрідським монастирем – стіни розвалені, а керівник монастиря Пал Бігарі продживає у Мукачівській обителі. Більше того, будапештський будівельник Янош Бобул оцінив збитки обителі в 474 700 австрійських крон; ідентична ситуація була і щодо земельного фонду, зокрема, зважаючи на стан війни поля обробляти неможливо (ДАЗОа: 28–29).

Досить детальним є також протокол про реформу монастирів від 23 серпня 1918 р., коли відбувалися загальні збори капітули. Починається документ із катастрофічних результатів для ордену. Так повсюдно було розорення, шкода, а найгірше – зруйнування монастиря в Красному Броді, котрий був на лінії вогню і відновленню не підлягав (ДАЗОд: 2–3). У протоколі фактично подано катастрофічні наслідки війни, одним з яких стало повне руйнування внаслідок бойових дій Краснобрідського монастиря.

Загалом чернецтво ЧсВВ, незважаючи на досить значну інституційну замкнутість, в часи Першої світової війни намагалося приймати участь у суспільному житті і не завжди з власної волі намагалося долучатися до вирішення військових проблем (надавали приміщення під госпіталь та інші військові потреби, приймали участь у військових кредитах, обговорювали руйнування і фінансові втрати у війні). З іншого боку існує цілий ряд документів, котрі регулювали повсякденне релігійне життя монастирів і єпархії – звільнення від постів, дарування, вирішення дисциплінарних проблем тощо.

ЛІТЕРАТУРА

Гентош 2006 - *Гентош Л.* Ватикан і виклики модерності. Східноєвропейська політика папи Бенедикта XV та українсько-польський конфлікт у Галичині. Львів: ВНТЛ-КЛАСИКА, 2006. 456 с.

ДАЗОа - ДАЗО. Ф. 64. Монастырь ордена василиан г. Мукачево. Оп. 3. Спр. 953. Переписка настоятеля Мария-Повчанского монастыря с игуменом о проведении подписки на военный заем, о призыве монахов на военную службу и по другим военным вопросам.

ДАЗОб - ДАЗО. Ф. 64. Монастырь ордена василиан г. Мукачево. Оп. 3. Спр. 955. Прошения священников о перемещениях по должности, о представлении отпуска и др. по личному составу.

ДАЗОс - ДАЗО. Ф. 64. Монастырь ордена василиан г. Мукачево. Оп. 3. Спр. 1047. Циркуляры и распоряжения епископов Мукачевской и Гайдудорожской епархии по церковно-административным вопросам.

ДАЗОд - ДАЗО. Ф. 64. Монастырь ордена василиан г. Мукачево. Оп. 3. Спр. 1077. Предложения генерального настоятеля ордена василиан собранию монахов в г. Ужгород по реформе ордена.

ДАЗОе - ДАЗО. Ф. 64. Монастырь ордена василиан г. Мукачево. Оп. 5. Спр. 388. Циркуляры протоигумена василианских монастырей по административным, церковным и хозяйственным вопросам и переписка с Ужгородским монастырем об открытии интерната для гимназистов при вновь построенном монастыре.

ДАЗОф - ДАЗО. Ф. 64. Монастырь ордена василиан г. Мукачево. Оп. 5. Спр. 392. Доклады протоигумена министру культов и просвещения о злоупотреблениях австрийских военных властей при проведении обыска в монастыре на Чернечей горе по подозрению в русофильстве.

Данилець 2016 - *Данилець Ю.* Богословська освіта православного духовенства на Закарпатті (1910–1938 рр.) // Русини. 2016. № 1. С. 145–158. DOI: 10.17223/18572685/43/10.

Заярнюк, Расевич - *Заярнюк А., Расевич В.* Галицьке греко-католицьке духовенство у Першій світовій війні. [Електронний ресурс]. URL: <http://shron.org.ua>

chtyvo.org.ua/Zaiarniuk_Andrii/Halytske_hreko-katolytske_dukhovenstvo_u_Pershii_Svitovii_viini_politychni_kulturni_i_sotsiialni_asp.pdf (останній перегляд: 18.04.2016).

Хома 1907 - Іоакимъ Хома – новый протоигумень чина св. Василя Вел. // Месяцеслов на 1907 годъ. С. 46–48.

Кічера 2014 - *Кічера В.* «Проекти» реформ отців василіян та практики їх реалізації в Австро-Угорщині напередодні та в роки Першої світової війни // Наукові записки БІНДЦ імені архімандрита Василя (Проніна) [Ужгород, 8–9 лютого 2014 р.]. 2014. № 3. С. 148–169.

Содоль В. 2014 - *Содоль В.* Благотворительная деятельность духовенства Кишиневской епархии на начальном этапе Первой мировой войны (по материалам «Кишиневских епархиальных ведомостей») // Русин. 2014. № 4. С. 30–46.

Суляк 2006 - *Суляк С.* Русины в период Первой мировой войны и русской смуты // Русин. 2006. № 1. С. 46–65.

REFERENCES

Gentosh, L. (2006) Vatikan i vikliki modernosti. Skhidnoevropeys'ka politika papi Benedikta XV ta ukrains'ko-pol's'kiy konflikt u Galichini [Vatican and the Challenges of Modernity. Eastern European Politics of Pope Benedict XV and Ukrainian-Polish Conflict in Galicia]. Lviv: VNTL-KLASIKA.

The State Archives of Transcarpathian Region (DAZO). Fund 64. *Monastyr' ordena Vasilian g. Mukachevo* [The Order Basylyan Monastery in Mukachevo]. List 3. File 953. *Perpiska nastoyatelya Mariya-Povchanskogo monastyrya s igumenom o provedenii podpiski na voennyi zaem, o pryzve monakhov na voennuyu sluzhbu i po drugim voennym voprosam* [Correspondence of the Mariapovchanskii Monastery Abbot with the hegumen to hold a subscription to war loan, on recruiting monks to military service and other military matters].

The State Archives of Transcarpathian Region (DAZO). Fund 64. *Monastyr' ordena Vasilian g. Mukachevo* [The Order Basylyan Monastery in Mukachevo]. List 3. File 1047. *Tsirkulyary i rasporyazheniya episkopov Mukachevskoy i Gaydudorozhskoy eparkhii po tserkovno-administrativnym voprosam* [Circulars and Orders of Mukachevo and Gaydudorg Diocese Bishops in Church Administration].

The State Archives of Transcarpathian Region (DAZO). Fund 64. *Monastyr' ordena Vasilian g. Mukachevo* [The Order Basylyan Monastery in Mukachevo]. List 3. File 1077. *Predlozheniya general'nogo nastoyatelya ordena Vasilian sobraniyu monakhov v g. Uzhgorod po reforme ordena* [The proposals of the Rector of the Order of Basilian congregation of monks in Uzhgorod on the reform of the Order].

The State Archives of Transcarpathian Region (DAZO). Fund 64. *Monastyr'*

ordena Vasilian g. Mukachevo [The Order Basylyan Monastery in Mukachevo]. List 3. File 955. Prosheniya svyashchennikov o peremeshcheniyakh po dolzhnosti, opredstavlenii otpuska i dr. po lichnomu sostavu [The petitions of the priests about promotion, granting leave, etc.].

The State Archives of Transcarpathian Region (DAZO). Fund 64. *Monastyr' ordena Vasilian g. Mukachevo* [The Order Basylyan Monastery in Mukachevo]. List 5. File 388. Tsirkulyary protoigumena Vasilianskikh monastyrey po administrativnym, tserkovnym i khozyaystvennym voprosam i perepiska s Uzhgorodskim monastyrem ob otkrytii internata dlya gimnazistov pri vnov' postroennom monastyre [The circulars of Basilian monasteries protoigumen for administrative, ecclesiastical and economic issues and correspondence with Uzhgorod monastery on the opening of boarding school for high school students at the newly built monastery].

The State Archives of Transcarpathian Region (DAZO). Fund 64. *Monastyr' ordena Vasilian g. Mukachevo* [The Order Basylyan Monastery in Mukachevo]. List 5. File 392. Doklady protoigumena Ministru kul'tov i prosveshcheniya o zloupotrebleniyakh avstriyskikh voennykh vlastey pri provedenii obyska v monastyre na Chernech'ey gore po podozreniyu v rusofil'stve [Reports from the protoigumen to the Minister of Cults and Education on the abuses of the Austrian military authorities during the search in a monastery on Mount Chernecha on suspicion of Russophilia.].

Danilets, Ju.V. (2016) Theological education of the Orthodox clergy in Transcarpathia (1910–1938). *Rusin*. 1(43). pp. 145-158 (In Ukrainian). DOI: 10.17223/18572685/43/10

Zayarnyuk, A. & Rasevich, V. (n.d.) *Galits'ke greko-katolits'ke dukhovenstvo u Pershiy svitoviy viyni* [Galician Greek Catholic Clergy in World War I]. [Online]. Available from: http://shron.chtyvo.org.ua/Zaiarniuk_Andrii/Halytske_hreko-katolytske_dukhovenstvo_u_Pershii_Svitovii_viini_politychni_kulturni_i_sotsiialni_asp.pdf (Accessed: 18th April 2016).

Anon. (1907) Ioakim Khoma – novyy protoigumen China Sv. Vasiliya Vel [Ioakim Homa, a new protohegumen of St. Basil the Great]. In: *Mesyatseslov na 1907 god* [Menology for 1907]. pp. 46-48.

Kichera, V. (2014) "Proekti" reform Ottsiv Vasiliyan ta praktiki ikh realizatsii v Avstro-Ugorshchyni naperedodni ta v roki Pershoi svitovoi viyni [The "projects" of reforms of Basilian Fathers and practices of their implementation in Austria-Hungary before and during World War I]. *Naukovi zapiski BINDTs imeni arkhimandrita Vasiliya (Pronina)*. 3. pp. 148-169.

Sodol, V. (2014) Philantropical activities of Clergy of the Archdiocese of Kishinev at the beginning of the WWI (on the "Kishinev diocesan gazette"). *Rusin*. 4. pp. 30-46 (In Russian).

Sulyak, S.G. (2006) Rusins in World War I and the Russian turmoil. *Rusin*. 1. pp. 46-65 (In Russian).

Кичера Виктор Васильевич – кандидат исторических наук, доцент кафедры истории Украины Ужгородского национального университета (Ужгород, Украина).

Кічера Віктор Васильович – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (Ужгород, Україна).

Kichera Victor – Uzhgorod National University (Ukraine).

E-mail: vkichera@ukr.net